

# Nosztalgián innen és túl...

Találkozás a cseh humor Oscar-díjas nagymesterével, Jiří Menzellel

*Soha vissza nem térő ingyen-reklámtól fosztotta meg magát az a dombóvári presszó, amelyik nemrég nem engedte falai közé a kamerákat. A lencsék ugyanis Jiří Menzel Oscar-díjas rendezőre szegeződtek volna: illetve, szegeződtek is, de a tiltás miatt egy közeli padon, a szabad ég alatt. Itt beszélgettünk a világhírű cseh művészsel, aki egy rendezvény vendégeként érkezett a Tolna megyei városba. Szó esett emlékeiről, az egykorvolt Osztrák-Magyar Monarchiáról, a humorról és a közép-európaiságról is.*

– A német hadsereg a II. világháború végéig, tehát 1945. május elejéig megszállva tartotta Prágát. Ekkor ön hétéves volt. Van valamilyen emléke erről az időszakról?

– Kisgyermekként is emlékszem arra, hogy a háború vége előtt nem sokkal kétszer is bombázták Prágát. Élesen előttem van a németek elleni felkelés néhány mozzanata: például az, hogy a prágaiak barikádokat építettek a városban. Aztán bujkálnunk kellett. Elém villannak a német foglyok is. Nemsokára éppen a mi utcánkban megjelentek a szovjet tankok: előttünk sátoroztak az orosz katonák. Még most is az orromban érzem azt az olajbűzt, ami a harckocsikból áradt. Érdekes, hogy amikor 1968-ban a tankjaik hátán másodjára is bevonultak az oroszok Prágába, ugyanezt az olajbűzt éreztem...

– Egy korábbi korszakról, a Csehországot is magába foglaló Osztrák-Magyar Monarchiáról nyilván nincs, nem is lehet személyes emlénye, ám esetleg szülei, nagyszülei beszéltek önnek erről az éráról?

– Igen, édesanyám említette nekem, hogy az iskolában a császárért, Ferenc Józsefért imádkozott. Lehet, hogy az édesapám is, de ő ezt nem vallotta be nekem...

– Magyarországon érezhetően él némi nosztalgia az Osztrák-Magyar Monarchia, a „boldog békeidők” iránt. Létezik-e ilyesmi Csehországban?

– Most éppen Horvátországból jöttem Magyarországra. Barátaimmal együtt megállapítottuk: milyen kár, hogy határok voltak, vannak közöttünk. Ha nem lennének határok, adott lenne egy jelentős erő, ami kellő ellenpólusa lehetne a nyugati erőközpontnak. Sajnos, az osztrákok annak idején képtelenek voltak jól uralkodni annyi kis nép fölött. Leginkább a magyaroktól félték, az osztrákok lefizették a magyarokat, akik persze azt a pénzt kapták meg, amit például tőlünk, csehektől vettek el.

– Ez volt tehát a csehek egyik fő baja a monarchiával?

– A legnagyobb gondunk az volt, hogy nem tudtunk olyan erősek lenni, mint a magyarok. Mi vagy megsértődtünk, vagy valamilyen módon az osztrákokra kényszerítettük magunkat. Nem tudtuk kimutatni a fogunk fehérjét, mint a magyarok. Ezért

egyeztett ki Ferenc József a magyarokkal, s nem a csehekkel.

– Ha a monarchia iránt ezek szerint nincs, van-e Csehországban Csehszlovákia-nosztalgia?

– Jobbára azért nincs, mert Csehszlovákia, ezen a néven, fennállása nagyobbik részében szocialista ország volt. Ha van nosztalgia, akkor az inkább az 1918-ban létrejött első köztársaság iránt nyilvánul meg. A Masaryk és Beneš fémjelzte Csehszlovákia iránt. Az utóbbi időben azonban annyi mindent megtudtam az első köztársaságról, hogy világossá vált számomra: ott sem uralkodtak ideális viszonyok.

– Mi, magyarok igencsak vevők vagyunk arra a cseh humorra, ami az ön filmjeiben is tetten érhető. Ebben a „humorérzékenységben” egyformán közép-európaiak vagyunk mi magyarok, csehek, szlovákok, lengyelek, horvátok, szlovének és osztrákok?

– Azért vannak kisebb-nagyobb különbségek. A magyarok és a lengyelek a humorban is megmaradnak büszke embereknek. Mi, csehek pedig hajlamosak vagyunk hülyére venni a figurát, illetve önmagunkat.

– Végezetül arra kérem, jellemezze néhány rövid gondolattal a következő közép-európai városokat. Elsőként legyen Budapest!

– Szívesen megyek ebbe a városba, sok barátom van itt.

– Bécs.

– Hosszú szünet után boldogan mennék vissza oda.

– Pozsony.

– Hm... választás zajlik, a helyzet ott annyira komoly, hogy már röhejes.

– Krakkó.

– Egyszer voltam ott, gyönyörű város.

– Zágráb.

– Nagyon szeretem, nemsokára oda megyek dolgozni.

– *Trieszt.*  
– Hidegre emlékszem és arra, hogy fúj a szél...

– *Belgrád.*  
– Nemrég ott rendeztem, szomorú város, most.

– *Bukarest.*  
– Az is szomorú hely, de láttam az ottani filmstúdiókat is: azok kiválóak.

– *Prága?*  
– Ott születtem.

– *A filmrendező lesújtó véleménnyel volt a hazájában uralkodó kulturális viszonyokról. Megállapításai ugyanakkor egy-két határral odébb is érvényesek, de legalábbis ismerősek lehetnek.*

– Legutóbb úgy húsz évvel ezelőtt volt kulturális élet Csehországban. Azóta lépten-nyomon csak azt tapasztalom, hogy mintha az embereknek, az olvasóknak, a tévénézőknek kimosták volna az agyát valamilyen rossz mosószerrel. Régebben még akadtak nálunk jó újságok, ám manapság szinte kizárólag bulvárlapok léteznek. Az ember soha nem tudja, hogy mire számíthat. Egy egyszerű nyilatkozat után is jöhet valamilyen váratlan ütés. Bármit kaphat az olvasó, csak azt nem, amit véleményem szerint kapnia kellene. Az emberek el vannak foglalva a pénz hajszolásával, s nem marad idejük és energiájuk a művelődésre. Keveset olvas Közép-Európa és keveset olvas a világ is.

Sz. Á.



**Már régóta elég ahhoz, hogy szerény lehessen: Jiří Menzel, jellegzetes mosolyával**

Kiss Albert felvétele

Jiří Menzel (Prága, 1938. február 23.) cseh filmrendező, színházi rendező, színész. A csehszlovák új hullám kiemelkedő alakja, Oscar-díjas a Szigorúan ellenőrzött vonatok című filmjével. A prágai Művészeti Főiskola filmművészeti szakán szerzett filmrendezői diplomát 1962-ben. 1965-ben készítette első rövidfilmjeit. Sok magyar művésszel közismert a barátsága. Játzott több magyar filmben, színdarabot is rendezett hazánkban. Hat alkalommal filmesített meg egy-egy Bohumil Hrabal-regényt: a Szigorúan ellenőrzött vonatok – amivel 28 évesen világhírnévre tett szert – ugyancsak Hrabal műve alapján került filmszalagra.

## Olvassa a **Barátság**-ot! Fizessen elő most 2009-re!

Éves előfizetési díj: 2160 Ft (1200 Ft + 960 Ft postaköltség)

A folyóirat előfizethető:

- a Filantróp Társaság Barátság szerkesztősége OTP-számlaszámán: 11711034-20813402,
- vagy e szelvény visszaküldésével (1519 Budapest, Postafiók 452.).

Név:

Lakcím:

Csekket vagy számlát kér:

e-mail címeink: [baratsag@chello.hu](mailto:baratsag@chello.hu), [info@nemzetisegek.hu](mailto:info@nemzetisegek.hu)  
honlapunk: [www.nemzetisegek.hu](http://www.nemzetisegek.hu)

Várjuk könyvtárak, iskolák, kisebbségi önkormányzatok, egyesületek, baráti körök jelentkezését!